

Abstract

Dit essay verkent hoe we met een bredere blik — een zogenaamde holistische kijk — beter kunnen omgaan met complexe problemen in wetenschap, technologie en samenleving. Het benadrukt hoe een smal, geïsoleerd perspectief leidt tot vaak oppervlakkige of ineffectieve oplossingen die de complexiteit van de werkelijkheid negeren. Met voorbeelden uit verschillende domeinen — zoals gezondheidszorg, milieubeheer, stedelijke ontwikkeling, technologie, bureaucratie en politiek — wordt geïllustreerd hoe een fragmentarische aanpak en starre protocollen tot nieuwe problemen kunnen leiden. Een integrale, eco-georiënteerde kijk biedt daarentegen een dieper begrip van de samenhang tussen mens, maatschappij & natuur, en stimuleert zo duurzame en inclusieve oplossingen.

Keywords: inclusief denken, holistisch perspectief, eco-perspectief, reductie, complexe systemen, integrale aanpak, technologie, bureaucratie, populisme, natuurwetenschappelijke methode, context-denken.

Waarom een bredere kijk op de wereld essentieel is

1. Inleiding

Mijn al meer dan een halve eeuw oude fascinatie met wat tegenwoordig '*inclusiviteit*' heet, komt voort uit een zeer diepe bezorgdheid. Over hoe ik zie dat onze wereld zich ontwikkelt. Denk niet dat bv. de milieuproblematiek ons '*babyboomers*' toen (nog) niet bezig hield. Er waren begin jaren '70 van de vorige eeuw al zeer duidelijke, zorgwekkende signalen. Zie bijvoorbeeld het boek '*Dode Lente*' van *Rachel Carson* en het rapport '*Grenzen aan de Groei*' van *Meadows & Forrester* (aan de *Club van Rome*). En daar werd toen door 'activisten' wel degelijk op ingespeeld. Gelukkig zijn er nu ook veel hoopgevende initiatieven om verbetering te bereiken.

Desondanks glijden we i.m.o. toch steeds verder af. Ik geef hier acht willekeurig gekozen voorbeelden van recente problemen, waarbij het vooral van belang is ook de *onderlinge samenhang* te zien.

- **Milieu**

Zonder diepere oorzaken achter milieuproblemen in acht te nemen, blijven we aan symptoombestrijding doen terwijl er grote ecologische schade ontstaat. Als we alleen technologie inzetten om de 'symptomen' van de klimaatcrisis te bestrijden, wordt de 'ziekte' van onze *overconsumptie* en *economische groei* onvoldoende aangepakt.

- **Stedelijke ontwikkeling**

Woonwijken zonder voldoende groen en ruimte voor interactie dragen bij aan eenzaamheid, stress en gezondheidsproblemen. De focus op *economische efficiëntie* resulteert in minder leefbare steden en een verminderde kwaliteit van leven en welzijn voor bewoners.

- **Landbouw en voedselproductie**

Mono-cultuur verzwakt de bodem, maakt het land kwetsbaar voor plagen en leidt tot een grotere afhankelijkheid van pesticiden en kunstmest. Dit schaadt de biodiversiteit en op langere termijn de voedselzekerheid. Monoculturen maken de landbouwsector ook meer vatbaar voor misoogsten.

- **Ver-scholing in onderwijs**

De als maar vroegere *scholing* met een eenzijdige nadruk op kennis en cijfers schaadt de ontwikkeling van opgroeiende kinderen. Kinderen die buiten de norm vallen, lopen het risico dat hun talenten niet worden erkend, wat kan leiden tot verminderde motivatie, lager zelfvertrouwen en schooluitval. Het onderwijs en de maatschappij verliezen hiermee de kans om de volle potentie van onze opgroeiende kinderen 'tot bloei te brengen'.

- **Gezondheid, milieu en welzijn**

Door voornamelijk symptomen van ziekte te behandelen, wordt de onderliggende oorzaak niet aangepakt, waardoor complicaties kunnen optreden en klachten terug komen. De patiënt (cliënt) *geneest* niet als je de mens (cq de natuur) niet als één geheel ziet.

- **Technologie**

Technologie, ontworpen zonder rekening te houden met onze complexe, dynamische werkelijkheid, i.e. de natuur, blijft voor altijd kwetsbaar en beperkt. Een eenzijdige, zogenaamd 'zaligmakende' technische benadering van de maatschappij -hoe geavanceerd ook- creëert slechts schijnzekerheid / schijnveiligheid. Zelf-rijdende auto's en AI beloven veel, maar zonder aandacht voor de complexiteit van de natuur zijn ze kwetsbaar en kunnen ze zelfs schadelijk zijn.

- **Ontbreken van 'menselijk inzicht' verstikt de bureaucratie**

Chatbots en callcentermedewerkers volgen strikte, gestandaardiseerde scripts. Dit werkt prima voor eenvoudige, veel voorkomende vragen. Maar zodra een situatie iets complexer wordt, of afwijkt van de standaard, lopen die systemen vast. Het gaat hier steeds om gesloten, starre *algoritmes*. De mens achter de vraag of het probleem wordt behandeld als een verzameling van gegevens ('*case*'), zonder herkenning van de bredere, natuurlijke context waarin *een mens* zich bevindt. I.e. zijn huis (*habitat*, '*home*').

Dit bewerkstelligt een vorm van *vervreemding* die kan bijdragen tot het gevoel dat zo'n *samenleving -home- niet meer 'de jouwe' is*.

- **Vervreemding en de verleiding van kant en klare recepten**

In tijden van onzekerheid en maatschappelijke problemen gaan mensen op zoek naar oplossingen. *Net als dieren*, want ze willen *leven*. Hoe duidelijker en eenvoudiger de antwoorden zijn, hoe beter. *Oók voor dieren*, want al het andere is *energieverspilling*.

Demagogen, influencers en populistten spelen daar handig op in door met simpele oplossingen voor complexe problemen te komen. Ze bieden zogenaamd duidelijke, zwart-wit antwoorden die aantrekkelijk en geruststellend lijken, maar die geen enkele rekening houden met de vele lagen en samenhang van de werkelijkheid. Hoewel dit type oplossingen op korte termijn aantrekkelijk lijkt, is die op langere termijn funest. Het negeren van onderlinge samenhang van problemen kan zo leiden tot polarisatie, meer conflicten en uiteindelijk grotere, onbeheersbare crises.

2. Duurzaamheid?

Deze voorbeelden laten zien hoe juist een gebrek aan breder perspectief leidt tot *niet* duurzame oplossingen en zo steeds nieuwe problemen creëert. Het (h)erkennen van de grotere samenhang en complexiteit helpt om beter doordachte keuzes te maken. Keuzes die meer in harmonie zijn met de natuur waarvan ook wij deel uit maken.

Het overbruggen van deze krankzinnige kloof is wat mij drijft. Met het bredere *eco*-perspectief, want wat ik zie is dat wij ons m.i. *natuurlijk gegeven* vermogen om 'breder te kijken' aan het verliezen zijn, júist door *de fictie* onze natuur te kunnen beheersen (wil, fixatie).

Koolhaas' parabel over *de haan Matthias*¹ geeft een hint in de richting van een antwoord. Althans een begin, werd mij toen 'zonneklaar'. En het is het dier in deze haan dat mij nog altijd inspireert. *Elke dag opnieuw*:

Pas op! Het is *het denken zélf* dat ons in de problemen kan brengen!

Denken kan ons zo vervreemden van de natuur. *Het creëert kaders die ons isoleren. Hoe behouden we onze band met de natuur zonder het denkvermogen te verliezen?*

Dat is een Gordiaanse knoop die mij bezig houdt en die ik hoop (nog;) te mogen ontwarren. *Het raadsel van de haan*. Om nu ook maar even de aankomende president van de Verenigde Staten te parafaseren: .. *how to* ..

.. *'Make Our World Our House Again'* ..

¹ zie roosterriddle.com

3. Hoe heeft het zo ver kunnen komen?

Uiteindelijk zullen we die vraag moeten zien te beantwoorden. Maar, is dat überhaupt wel mogelijk? Alleen al *de wens* om met behulp van -precies- *dat denken* een antwoord te formuleren óver dat denken stelt je voor een schijnbaar onmogelijke opgave. Hoe om te gaan met met de Natuur? Met dat '*Universum*' waar wij onderdeel van zijn?

En, vooropgesteld, deze problematiek is zo breed en zo complex dat zij daarmee ook *elke* denkbare *wetenschappelijke* discipline raakt (m.i. omvat).

Hebben we een aanknopingspunt?

Wat, denk ik, direct opvalt is dat ál deze voorbeelden -samen met nog onnoemelijk veel andere- één gemeenschappelijk element verraden: *het gesloten systeem*.

Is dat toeval? Ik denk van niet. Evenzeer is het toevallig dat het *essentiële onderscheid* tussen leven en dood juist 'gemarkeerd' wordt door *het ontbreken* van grenzen. En datzelfde geldt m.i. voor die grens tussen verstand en beleving ..

4. Een gesloten systeem

In onze moderne samenleving en wetenschap ligt de nadruk op het analyseren en ontleden van de wereld in losse onderdelen. We zijn gewend geraakt aan een benadering die probeert alles te *meten*, te *kwantificeren* en te verklaren vanuit een beperkt, gefocust perspectief. Zoals ook uit de hiervoor gegeven voorbeelden blijkt, belemmert deze manier van kijken ons om *de werkelijkheid* echt te zien.

Als je omwille van eenvoud en overzicht *naar jouw idee* niet terzake doende details buitensluit, loop je altijd het risico dat je essentiële zaken mist. Een perspectief waarmee je naar het geheel probeert te kijken in plaats van naar geïsoleerde onderdelen, is daarbij van essentieel belang. Zeker als je de complexiteit van dagelijks leven en onze *natuurlijke* omgeving probeert te doorgronden. Dat is de holistische blik.

Deze helpt ons om de onderlinge samenhang van dingen te zien, en laat ons begrijpen hoe onze omgeving ons beïnvloedt. Deze dwingt ons om verder te kijken dan enkel rationale analyse en om te erkennen dat ons gevoel, onze ervaring en onze verbinding met de natuur minstens zo belangrijk zijn. Misschien wel belangrijker.

Door ons vast te klampen aan een smal perspectief, *zoals dat van bijvoorbeeld de natuurwetenschappelijke methode*, dreigen we een belangrijk deel van de werkelijkheid uit het oog te verliezen.

Een werkelijk begrip van de wereld vraagt om een bredere, meer *inclusieve* kijk. En dat is wat ik het *eco*-perspectief noem.

5. De aanvaring

Als je wilt begrijpen wie iemand echt is, moet je kijken naar diens omgeving en de context waarin het leeft. Ons 'huis' is die context. Alles om ons heen beïnvloedt ons leven, van ons gedrag tot onze ontwikkeling. Het hele plaatje zien is belangrijk. Anders zie je alleen een deel en mis je het grotere geheel, waardoor je iemand nooit echt kunt begrijpen.

Mijn stelling: dit perspectief *botst* met de manier waarop we tegenwoordig onze samenleving en wetenschap inrichten. De nadruk ligt daar vooral op rationeel denken en feiten, terwijl de balans met onze gevoelens en ervaringen (= wat we beleven) verstoord lijkt te zijn.

Wetenschap in de moderne, westerse praktijk ..

In de wetenschap is het gebruikelijk om de 'natuurwetenschappelijke methode' te hanteren. Hierbij worden omstandigheden vereenvoudigd en 'gecontroleerd', zodat we alles wat niet direct van belang is, kunnen negeren. Deze benadering helpt de wetenschapper om tot duidelijke conclusies te komen. Volkomen begrijpelijk, legitiem en geoorloofd. Maar als je alleen naar een deel van het geheel kijkt, hoe kun je dan een goed oordeel vellen over het geheel? Wetenschappers zijn zich wel degelijk bewust van deze vraag, maar kunnen nooit voorkomen dat hun bevindingen ook *buiten* de door hen vastgestelde 'constraints' worden toegepast. En dat is toch de praktijk van alledag ..

In het dagelijks leven is alles met elkaar verbonden, dus het uitsluiten van bepaalde zaken voelt daar echt onnatuurlijk. Je kunt je daar ook onmogelijk laten beperken tot door 'de wetenschap' opgelegde grenzen. En zo ontstaat, bij gebrek aan 'breder inzicht', het ene na het andere misverstand. Zoals Friedrich Nietzsche ooit zei: "*De dansenden worden niet begrepen door wie de muziek niet horen kan.*" Met andere woorden, als je niet *het hele plaatje* ziet, mis je de kern.

Ik denk dat de wetenschappelijke manier van werken zeker nuttig kan zijn, maar zijn beperkingen heeft. Het probeert alles wat we ervaren te beschrijven met behulp van *meetbare feiten*. En laat zodoende onze diepere ervaringen en onze verbinding met de natuur -wellicht onbedoeld- buiten beschouwing. We proberen de natuur te begrijpen door haar in stukjes te hakken en te meten, maar missen daardoor de essentie van wat natuur eigenlijk is.

Dit leidt tot een wereldbeeld dat steeds verder af staat van hoe we de werkelijkheid in ons dagelijks leven ervaren. We leven in een wereld die we zélf hebben gemaakt, en deze lijkt steeds meer een soort *virtuele werkelijkheid* te worden, los van de echte wereld waarin we leven. *Ons natuurlijke huis*.

6. Samenvattende conclusie: *het perspectief van de eco-loog is essentieel*

De voorbeelden maken duidelijk hoe het ontbreken van een holistisch perspectief leidt tot fragmentarische oplossingen en een gebrek aan samenhang in ons denken en handelen. Door te focussen op geïsoleerde delen van een probleem, verliezen we het zicht op het geheel en missen we belangrijke interacties en contexten die juist essentieel zijn voor duurzame oplossingen. Of het nu gaat om technologie, gezondheidszorg, milieubeheer, stedelijke ontwikkeling, landbouw of onderwijs, overal om ons heen zien we de gevolgen van een te beperkte visie.

Een sleutel naar de oplossing ligt in het omarmen van een bredere, meer geïntegreerde manier van kijken naar de wereld: *het eco-perspectief*. Dit perspectief herinnert ons eraan dat alles met elkaar verbonden is en dat onze benaderingen niet alleen rationeel en analytisch moeten zijn, maar ook aandacht moeten schenken aan onze ervaringen, gevoelens en relaties met de natuur.

Vervolg ..

De kern van dit betoog is dat het eco-perspectief als 'oer-beginsel' *onderdeel is van het succesvolle leven zélf*. Het staat in dienst van de '*struggle for life*'. Het is een *universeel vermogen* dat -zonder uitzondering- elk levend schepsel *van nature* bezit. *Moet bezitten*, want het is een onmisbaar instrument om te overleven.

En uitgerekend dit '*fitness*'-kenmerk *bij uitstek* raakt in onze moderne tijd steeds meer ondergeschikt aan de menselijke rede ..

Wij mensen zouden er alles aan moeten doen om te voorkomen dat dit ons, op welke manier ook, wordt *ontfutseld*. Dit is dus ook een pleidooi om het, naast het onvervreembare recht te *leven, expliciet* te benoemen als een fundamenteel onderdeel van dit recht. Voor elke vorm van leven, voor ieder mens, voor de hele planeet, voor de hele mensheid. Als uitbreiding van de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*², zodat het onderdeel wordt van ons *collectief bewustzijn*. Heel veel van de hiervoor benoemde problemen zouden dan vanaf de basis ('*bottom up*') in de kiem gesmoord kunnen worden.

Hoe verder?

Dit is nog maar het begin. Deze zoektocht raakt elke discipline tot in alle vezels van de maatschappij en heeft -naast natuurwetenschappelijke- diepe psychologische en filosofische consequenties. Waarover later meer.

Voor een diepere, meer academische verkenning van deze ideeën en een kritische beschouwing van de beperkingen van de natuurwetenschappelijke methode, kun je verder lezen in het oorspronkelijke *essay*³.

Harry Stolting

Heerde, 14 november 2024

² bijvoorbeeld als **Artikel 31a: Het Recht op Eco-perspectief**

"Ieder mens heeft het recht op een holistisch, ecologisch perspectief dat de samenhang en onderlinge afhankelijkheid van *alle* leven erkent. Dit recht omvat de vrijheid om te denken, te leren en te handelen vanuit een geïntegreerd, samenhangend wereldbeeld, en de bescherming tegen systemen die deze kijk ondermijnen of beperken."

³ het Eco-perspectief - rv (<https://roosterriddle.com/documenten/rrp/vrbril.pdf>)